

مسئولیت مدیران شرکت در قبال چک‌های صادره و حدود جریان خسارت تأخیر تأدیه پس از تاریخ توقف یا ورشکستگی

چکیده

مسئولیت مدیران شرکت در خصوص چک‌های صادره از حساب شرکت، همواره از مهم‌ترین مباحث حقوق تجارت و آیین دادرسی در دعاوی اسناد تجاری بوده است. پرسش اصلی این است که آیا مدیران، علاوه بر مسئولیت نسبت به اصل مبلغ چک، پس از توقف یا ورشکستگی شرکت نیز مسئول پرداخت خسارت تأخیر تأدیه هستند یا خیر؟ این مقاله با استناد به آرای وحدت رویه ۱۵۵ و ۷۸۸، ماده ۱۹ قانون صدور چک، مبانی مسئولیت مدنی و اصول حقوق تجارت، نشان می‌دهد که جریان خسارت تأخیر تأدیه نسبت به مدیران نیز از تاریخ توقف شرکت متوقف می‌شود و نمی‌توان مسئولیت مضاعفی برای آنان ایجاد کرد. این تحلیل، مبنای استدلالی مهمی برای وکلا و قضات در رسیدگی به دعاوی ناشی از چک شرکت‌های ورشکسته است.

۱- مقدمه

بر اساس رأی وحدت‌رویه شماره ۱۵۵ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، از تاریخ توقف تاجر، جریان خسارت تأخیر تأدیه دیگر ادامه نمی‌یابد. به موجب رأی وحدت رویه شماره ۷۸۸ نیز همین قاعده نسبت به ضامن شخص ورشکسته اعمال می‌شود.

با این حال، در عمل این پرسش مطرح می‌شود که مدیران شرکت که به نمایندگی از شرکت اقدام به صدور چک کرده‌اند، آیا پس از تاریخ توقف شرکت نیز مانند خود شرکت موظف به پرداخت خسارت تأخیر تأدیه هستند یا خیر؟

۲- مبانی نظری و قانونی مسئولیت مدیران در صدور چک شرکت

۲-۱- قلمرو ماده ۱۹ قانون صدور چک

ماده ۱۹ قانون صدور چک، مدیران را در برابر دارنده چک، نسبت به اصل مبلغ چک مسؤول می‌داند؛ نه از باب تقصیر، بلکه از باب حمایت از ثالث و تضمین پشتوانه اسناد تجاری. این مسئولیت: شخصی نیست، ارادی نیست، و برخلاف معاهدات ضمان قراردادی، بر اساس حکم قانون برقرار شده است.

بنابراین نمی‌توان قلمرو آن را به خسارات پس از توقف توسعه داد.

۳- تحلیل حقوقی جریان یا توقف خسارت تأخیر تأدیه نسبت به مدیران

۳-۱- عدم تقصیر مدیران در صدور چک

صدور چک توسط مدیران، امری نمایندگی و اجرایی است و فی نفسه عمل تقصیری محسوب نمی شود. پس مسئولیت ایشان قابل توسعه به زیان های پس از توقف شرکت نیست.

۳-۲- قیاس نادرست مدیر با ضامن قراردادی

رأی وحدت رویه ۷۸۸ درباره ضامن قراردادی است؛ یعنی شخصی که ارادی تعهد دیگری را پذیرفته است. در حالی که: مدیر ضامن قراردادی نیست، بلکه مسئولیت قانونی دارد، و مسئولیت قانونی قابل توسعه نیست مگر به حکم قانون.

۳-۳- توقف شرکت، منشأ مسئولیت مضاعف برای مدیر نیست

ورشکستگی شرکت معمولاً ناشی از تقصیر مدیر نیست. بنابراین: خسارت تأخیر تأدیه پس از توقف شرکت، از جنس دیون غیرقابل استیفاست و شرکت مسئول آن نیست؛ پس مدیر نیز نمی تواند مسئول آن باشد.

۳-۴- عدم امکان رجوع مدیر به شرکت ورشکسته

اگر مدیر مجبور شود خسارت پس از توقف را بپردازد، حق رجوع به شرکت ندارد، زیرا شرکت نسبت به این خسارت مسئولیتی ندارد. این امر نوعی مسئولیت غیرقابل جبران ایجاد می کند که خلاف اصول مسئولیت مدنی و تجارت است.

۴- تحلیل فقهی و اصولی مسئولیت و منع توسعه قلمرو ضمان

۴-۱- اصل عدم تضمین زائد

در فقه و حقوق، مسئولیت تضامنی یا قانونی قابل توسعه نیست مگر به حکم صریح قانون. چرا که ضمان بدون قصد، نیازمند نص است.

۴-۲- اصل عدم تحمیل ضرر زائد

تحمل خسارت تأخیر تأدیه پس از توقف به مدیر، فاقد مبنای تقصیری، فاقد مبنای قراردادی، و بدون امکان رجوع به شرکت است؛ بنابراین خلاف عدالت جبرانی است.

۵- شرایط استثنایی مسئولیت مدیران پس از توقف

تنها در صورتی می‌توان مدیر را نسبت به خسارات پس از توقف شرکت مسؤول دانست که:

۱- توقف ناشی از تقصیر یا سوءنیت مدیر باشد؛

۲- مدیر برخلاف اصول دقت و احتیاط، به گونه‌ای عمل کرده باشد که ورشکستگی مستند به تقصیر وی محسوب گردد؛

۳- مدیر مرتکب تخلفات موضوع ماده ۱۴۳ لایحه اصلاحی قانون تجارت شده باشد.

در غیر این صورت، اصل بر عدم مسئولیت مدیر نسبت به خسارت پس از توقف است.

۶- نتیجه‌گیری نهایی

نتیجه تحقیقات و استدلال‌های حقوقی و فقهی چنین است:

۱- مدیران شرکت فقط نسبت به اصل مبلغ چک مسؤول‌اند و این مسئولیت، نتیجه حکم قانون است.

۲- جریان خسارت تأخیر تأدیه نسبت به شرکت و مدیران، از تاریخ توقف یا ورشکستگی متوقف می‌شود.

۳- هیچ مبنای قانونی یا فقهی برای استمرار خسارت تأخیر تأدیه علیه مدیران پس از توقف شرکت وجود ندارد.

۴- توسعه قلمرو مسئولیت مدیر، خلاف اصول حقوق تجارت، مسئولیت مدنی و رویه قضایی دیوان عالی است.

۵- تنها در صورت احراز تقصیر یا سوء مدیریت مؤثر در ورشکستگی می‌توان مسئولیت مضاعف برای مدیر قائل شد؛ غیر از این، مسئولیت وی محدود به اصل مبلغ چک است.